

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

УДК 37.015:78 (430) “199/200”

Інна Сташевська, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

У статті виявлено провідні тенденції розвитку масової музичної освіти у ФРН 90-х років ХХ – початку ХХІ століття. Висвітлено специфіку музично-освітньої політики німецького уряду. Розкрито характерні особливості організації музично-освітнього процесу дітей, молоді й дорослих у різних типах німецьких навчальних закладів: загальноосвітніх, музичних та вищих народних школах. Виявлено основні функції масової музичної освіти в сучасній Німеччині.

Ключові слова: масова музична освіта, ФРН, музична культура, загальноосвітні школи, музичні школи, культурно-освітня політика.

Лит. 14.

Постановка проблеми та аналіз досліджень. Сучасне світове суспільство переживає часи тотальної глобалізації (технічної, економічної, культурно-освітньої тощо), що іноді має й непередбачені наслідки. Особливо актуальними у зв'язку з цим постають проблеми інтенсифікації культурно-освітньої політики окремих країн на підґрунті всебічного використання найкращого світового потенціалу науки і мистецтва як рівноправних “партнерів” на шляху пізнання світу й побудови гуманного полікультурного суспільства, та, разом з цим, органічного співвідношення інтеграційних процесів із збереженням національно-культурної ідентифікації кожної держави.

Яскравим прикладом ефективності культурно-освітньої політики держави є високий рівень розвитку музичної культури в сучасній Німеччині. Німецькі музично-культурні традиції висвітлено в працях Н. Берковського, М. Буттінга, В. Васіної-Гроссман, Р. Грубера, М. Друскіна, Г. Краукліас, М. Іванова-Борецького, Л. Кершнера, В. Конена, Т. Ліванової, І. Польскої, А. Михайлова та В. Шестакова, О. Шушкової, В. Фермана й ін. В контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів доцільним є вивчення питань організації у ФРН процесу музичної освіти як чинника розвитку музичної культури різних верств населення й гуманізації суспільства.

Мета і завдання статті. Метою цієї публікації є виявлення провідних тенденцій розвитку масової музичної освіти у ФРН 90-х років ХХ – початку ХХІ століття. Відповідно до мети завданнями роботи є висвітлення специфіки музично-освітньої політики уряду, розкриття характерних

особливостей організації та виявлення основних функцій масової музичної освіти в сучасній Німеччині.

Виклад основного матеріалу. З огляду на багатовіковий плідний розвиток музично-культурних традицій німці по праву називають Німеччину країною музики [2, 6], але ще ніколи за всю історію існування її музично-культурна інфраструктура не була настільки розгалуженою та гуманістично спрямованою, як на межі другого й третього тисячоліття. Сьогодні кожен німецький громадянин незалежно від віку, статі, національної, релігійної або партійної належності, матеріальних статків, стану здоров'я тощо має право на вільний індивідуальний вибір можливостей взаємодії із світом музичного мистецтва.

За статистикою в середині 1990-х років активними учасниками музичного життя в Німеччині були 8 мільйонів музикантів-любителів (4,7 млн. з них, за винятком дітей, молоді й дорослих, що проявляли музичну активність у межах загальноосвітніх, музичних шкіл та музичних поп-груп, були членами різноманітних аматорських вокальних та інструментальних об'єднань), 80 тисяч професійних музикантів, 300 тисяч працівників у галузі музичної продукції та торгівлі [2].

У країні функціонувало 92 муніципальні та 18 приватних музичних театрів з оркестрами, 50 симфонічних та понад 70 професійних камерних оркестрів, близько 200 ансамблів старовинної сучасної музики, 130 тисяч зареєстрованих любительських хорів та інструментальних колективів різного типу, численні фольклорні й джазові колективи, рок-, поп-групи тощо, 23 вищі музичні школи¹, 14 професійних музичних училищ,

¹ Сьогодні у ФРН існує 25 вищих музичних шкіл (не враховуючи вищих церковних музичних шкіл та ВНЗ мистецтв).

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

11 консерваторій та музичних відділень професійних академій, що готували композиторів, диригентів, співаків, інструменталістів, музикантів-педагогів, понад 65 університетів, вищих педагогічних шкіл й інших вищих навчальних закладів, що здійснювали музикознавчу й музично-педагогічну професійну підготовку, понад 2000 комунальних і приватних музичних шкіл, 33 вищі школи (4 з них – музично-церковного профілю²), що забезпечували освіту церковних музикантів, професійні училища для підготовки вихователів дитячих садків, майстрів музичних інструментів, музичних бібліотекарів, музичних працівників радіо й телебачення тощо, заклади підвищення професійної музичної кваліфікації (федеральні й земельні музичні академії), численні музичні бібліотеки, архіви, музеї й ін. [2].

Розвиток музичної культури й освіти через підвищення музичної індустрії сприяє економічному розвитку країни й навпаки. У 1994 році в Німеччині було продано звуконосіїв (аудіокасет, компакт-дисків тощо) з музичним змістом на суму 5,8 млрд. німецьких марок [2, 89]. У країні функціонувало 500 підприємств з виробництва духових, струнно-смичкових, щипкових, ударних інструментів та музичних аксесуарів, 37 фірм з виробництва клавішних інструментів, 850 музичних видавництв, 900 професійних музичних магазинів [2, 80 – 87].

Необхідним підґрунтям плідного розвитку німецької музично-культурної сфери є державна фінансова підтримка. Наприклад, у 1991 – 1994 роках інвестиції держави в галузь музичної культури у ФРН щорічно складали 7,7 млрд. німецьких марок³: 4,3 млрд. було призначено на підтримку музично-просвітницької діяльності музичних театрів, оркестрів, музичних шкіл, бібліотек та музеїв, сфери аматорського музикування; 3,4 млрд. – на забезпечення музичної освіти в загальноосвітній та вищій школі. Приблизно 60% витрат було забезпечено з комунальних, 35% – із земельних, 5% – з федеральних джерел. Додатково близько 30 млрд. німецьких марок на підтримку музичної культури витратили приватні особи, підприємства, благодійні фонди [2, 8 – 9, 41].

Різноманітне музичне життя, підтримуване державою, багатогранна музично-просвітницька діяльність численних професійних та аматорських музичних об'єднань, навчальних закладів, високий рівень розвитку домашнього й сімейного

музикування, високий соціальний стан музикантів-виконавців та музикантів-педагогів – усе це є наслідком та одночасно й детермінантами функціонування високоефективної системи музичної освіти в Німеччині.

Особливу увагу німецької держави й спільноти до розвитку музично-освітньої сфери зумовлено не лише гарантованим німецькою конституцією правом усіх громадян на вільний доступ до культурного надбання, а й визнанням на державному рівні нічим не замінної ролі музики в житті окремої особистості та всього суспільства.

За словами президента ФРН Романа Герцога (Roman Herzog), сказаними 22 березня 1998 р., “хто співає або грає на інструменті, той володіє другою мовою. Мова музики невичерпна у своєму різноманітті, вона руйнує стіни самотності, об'єднує людей один з одним. Той, хто музикує, розвиває в собі також здібності концентрації, інтуїції, витримки. Він створює такий життєвий ритм, що допомагає розвиватися його особистості... Якщо сьогодні Німеччина може пишатися своєю високою музичною культурою, то в цьому є й велика заслуга музикантів-любителів... Музично-культурна освіта пробуджує творчий потенціал людини в інтелектуальній та емоційній сферах і навіть створює умови для їх взаємозв'язків... Школи повинні закласти теоретичні й практичні основи для подальшої музично-культурної діяльності учнів...” [цит. за: 4, 150].

Одним із прикладів пильної уваги німецького уряду до проблем музичного виховання на межі тисячоліть є також виступ міністра внутрішніх справ Німеччини Отто Шилі на щорічному конгресі музичних шкіл, який відбувся в м. Лейпцизі 19 травня 2001 року. У своїй доповіді О. Шилі акцентував увагу на тому, що “музика сприяє створенню соціальної гармонії”, “активне музикування підвищує якість життя”. Вкладення коштів у розвиток освіти, зокрема музичної, він назвав найкращими інвестиціями у формування суспільства. Високо оцінюючи суспільне значення діяльності музичних шкіл, міністр відзначив: “Той, хто закриває музичні школи, шкодить внутрішній безпеці” [14].

У зв'язку з визнанням на державному рівні прав усіх громадян на рівний доступ до музично-культурного надбання, усвідомленням особливої цінності музичної освіти та можливості ефективного за сприятливих умов музичного розвитку людини не тільки в дитячому, а також у дорослому й навіть похилому віці, систему

² Сьогодні у ФРН функціонує вже 10 церковних музичних ВНЗ.

³ Стільки ж коштів було витрачено на охорону здоров'я та на будівництво шляхів.

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

музичної освіти у ФРН побудовано таким чином, щоб забезпечити умови для розширення музичного досвіду кожної особистості згідно з її бажаннями та інтересами протягом усього життя.

Інституціональна структура німецької музично-освітньої системи охоплює дошкільні навчально-виховні заклади (для дітей від трьох до п'яти років), музичні школи (для дітей від 1,5 років, молоді й дорослих), загальноосвітні школи різного типу, вищі народні школи, приватну музично-педагогічну практику, професійні середні та вищі навчальні заклади (професійні музичні училища, консерваторії, музичні академії, університети, вищі школи музики, вищі педагогічні школи й ін.).

Важливим досягненням культурно-освітньої політики ФРН є безкоштовність освіти в державних загальноосвітніх школах та професійних училищах, фінансова підтримка малозабезпечених сімей (повністю або частково залежно від доходів та кількості дітей) у питаннях оплати за відвідування дитиною дитячого садка, придбання необхідних навчальних матеріалів для повноцінних занять у школі, оплати додаткових музичних занять та оренди інструментів й ін. До 2004 року безкоштовною була й освіта в усіх державних німецьких ВНЗ. Зараз у деяких вищих освітніх закладах уведено плату за навчання (у середньому – 500 євро за семестр).

Можливість набути музичного досвіду в період дитинства та юності всім без винятку членам німецького суспільства надають загальноосвітні школи ФРН різних типів: початкова, реальна, головна, об'єднана (інтегрована), спеціальна, гімназія, школа цілого дня, альтернативні навчальні заклади (школи Монтесорі, вальдорфські школи тощо). Найбільш поглиблену музичну підготовку отримують учні гімназій, навчальних закладів музичного профілю – музичних гімназій, що спрямовують свою діяльність на розвиток музичних обдарувань, шкіл з поглибленим музичним навчанням, а також музичних класів при звичайних школах різного типу, організованих для дітей і молоді, які виявляють особливий інтерес до музики. Організація індивідуального інструментального та вокального навчання, а також ансамблевої роботи здійснюється в цих навчальних закладах у кооперації з музичними школами та вищими закладами музичної освіти.

Завдяки популяризації позитивних результатів досліджень впливу музики й музичної освіти на розвиток особистості й суспільства в останні роки різко підвищились очікування німецької громадськості від процесу музичного навчання й виховання молодого покоління в школі.

Найважливішими нормативними документами з питань організації шкільного музично-освітнього процесу у ФРН є навчальні плани (назви в різних землях можуть варіюватись: навчальний план, освітній план, рамкові директиви, основний куррикулум, рамковий план та ін.), розроблювані спеціальною комісією, членами якої є провідні педагоги, науковці й міністерські службовці, і затверджені міністерствами федеральних земель. Ці плани є диференційованими відповідно до типу навчального закладу й віку учнів [4, 158]. Якщо до “куррикулум-реформи” кінця 1960-х – першої половини 1970-х років шкільні навчальні плани робили акцент на змісті, а після реформи – на цілях музичного навчання й виховання, то в 1990-х роках у ФРН з'явилися нормативні документи “нового покоління”, загальними нововведеннями яких стали такі:

- зміна нормативного характеру на рекомендаційний;
- подання не конкретних обов'язкових цілей і змісту, а орієнтирів та прикладів для планування, проведення діагностики музичних занять;

- процесуальний принцип подання змісту музичного навчання, структурними елементами якого є основні види музичної діяльності – рецепція, продукція, репродукція, транспозиція та рефлексія;

- визначення практичної діяльності домінантною також і при освоєнні музично-теоретичних знань;
- відхилення традиційного авторитарного стилю викладання та його заміна на демократичний [5; 6; 7; 8; 11 й ін.].

Таким чином, ці нормативні документи є характерним свідченням орієнтації музично-педагогічної практики на демократизацію суб'єкт-суб'єктних відносин та особистісно-діяльнісний підхід у навчально-виховному процесі.

Для навчальних планів з предмета “Музика”, що з'явилися в останні роки в різних землях, характерним у контексті нової тенденції стандартизації освітньої галузі ФРН є термінологічне й концептуальне ґрунтування на державному освітньому стандарті, визначення ключових компетенцій – сукупності знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень наприкінці певного ступеня навчання, та подання орієнтовного змісту занять, що є засобом опанування кожною з компетенцій [3; 9; 12 й ін.].

Таким чином, на межі тисячоліть музичне навчання й виховання в німецьких загальноосвітніх школах спрямовано на формування музичної культури (компетентності) та сприяння всебічному гармонійному розвитку особистості: на пробудження любові до музики, формування базових знань і ціннісних орієнтацій у галузі

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

музичного мистецтва, розвиток здатності сприймати, переживати, продукувати, репродукувати, розуміти й критично оцінювати музику, використовувати різноманітні функціональні можливості музики в реальному житті й ін., а також на вирішення основних завдань загальноосвітньої школи, до яких належать розвиток креативності, почуттєво-емоційної, розумової та фізичної сфери, формування культурних компетенцій, світоглядних орієнтацій, готовності до відповідальності, взаєморозуміння й кооперації, посилення власного “я” та самореалізації школярів й ін., тобто підготовка до життя через формування необхідних у прагматичному розумінні здібностей для вирішення проблем, що виникають у повсякденних життєвих ситуаціях.

На основні музичні заняття, що зазвичай проводять у спеціально обладнаному приміщенні (музичному класі⁴), відведено від однієї до чотирьох годин на тиждень залежно від класу й типу школи. Популярним також є використання музики як допоміжного засобу при засвоєнні знань з інших дисциплін – релігії, спорту, німецької мови, іноземних мов, образотворчого мистецтва й ін. В останні роки минулого століття в деяких федеральних землях зароджується тенденція організації міждисциплінарної структури естетичної освіти в школі – поєднання музики з іншими мистецькими дисциплінами в один мистецький (естетичний) блок, на який виділяють три – чотири години на тиждень.

Для музичних занять у німецькій школі характерний високий рівень активності учнів. Взаємини між учителем й учнями розглядають як партнерські, учитель постає в ролі більш досвідченого партнера. При цьому підкреслюють, що не тільки вчитель впливає на учня, а й навпаки. Невід’ємним принципом організації музичного навчання є залучення учнів до процесу планування, проведення й оцінки занять.

Основним змістом музичного навчання й виховання в німецькій школі є: 1) в діяльнісній перспективі – різноманітні види музичної діяльності: спів, експерименти зі звуком, інструментальне музикування, слухання й аналіз музики, музично-ритмічний рух, музична творчість – елементарна вокальна й інструментальна імпровізація й композиція, аранжування, варіювання, доповнення музичних прикладів,

підбір супроводу до пісень, трансформація музики у форми інших мистецтв і навпаки (малювання під музику, сценічна інтерпретація музичних творів, музично-ритмічні та евримічні вправи, озвучування текстів, історій, картин тощо) та ін.; 2) у предметній перспективі – знання про музику та музичний матеріал (ритмічні та мелодичні моделі й вправи, музичні твори різних стилів і жанрів).

Набуття школярами музичного досвіду здійснюється на основі їхньої власної музичної діяльності, органічної комбінації дії та рефлексії, а комплексний характер взаємодії з мистецтвом сприяє інтенсифікації процесів сприйняття, переживання й розуміння музики, її пізнання не лише як високого академічного мистецтва, а також як повсякденного явища, засобу комунікації, чинника культурної соціалізації молоді, світової культурної практики та навіть як засобу маніпуляції та специфічної зброї.

Різноманітні можливості інтенсивної музичної практики, крім обов’язкових музичних занять, німецьким школярам надає широка палітра музичних факультативів (предметів за вибором) – від елементарних шумових, орф-, ударних та флейтових ансамблів початкових шкіл до струнних, духових та симфонічних оркестрів і змішаних хорів гімназій. Практично в кожній німецькій школі існують фольклорні колективи, інструментальні, вокальні, рок-, поп-, джазові, музично-театральні групи, комп’ютерний музичний курс тощо, організація яких залежить від можливостей та інтересів школярів, ініціативи музично-педагогічних кадрів та рішення шкільного керівництва.

Кожні два роки в різних містах ФРН проходить захід федерального масштабу “Школи музикують”, де учасники шкільних музичних колективів мають можливість продемонструвати й порівняти свої досягнення. За статистикою середини 1990-х років, близько 10 млн. німецьких школярів (25% від загальної кількості) виявляли музичну активність, половину з них склали учасники шкільних музичних колективів [2, 18].

З 1990-х років характерною тенденцією розвитку музично-педагогічної практики у ФРН стає поширення в загальноосвітніх школах різного типу спеціальних класів з поглибленим музичним навчанням або збірних інструментальних груп з паралельних класів. За статистикою, у деяких німецьких землях на початку XXI століття вже

⁴ До рекомендованого обладнання музичного класу, крім парт та стільців, належать: нотна дошка, синтезатори для вчителя та учнів з навушниками, фортепіано, орф-інструменти, гітари, блокфлейти, акордеон, шумові та ударні інструменти, звуко- й відеотехніка, діапроектор, комп’ютер з музичними програмами та доступом до Інтернету.

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

близько 30% шкіл мали музичні класи в різноманітних формах (“духові”, “струнно-смічкові”, “гітарні”, “вокально-хорові”, “синтезаторні”, “ударні”, “змішані”).

Для сучасного стану розвитку системи позашкільної музичної освіти у ФРН, основними інститутами якої є музичні школи (співацькі, музичні, молодіжні музичні школи, музичні відділення мистецьких та вищих народних шкіл), характерний інтенсивний пошук нових орієнтирів діяльності цих закладів, що зумовлено бурхливими політичними, соціокультурними й економічними змінами в німецькому суспільстві цього періоду.

Основними функціями німецьких музичних шкіл є музична просвіта широких верств населення та виявлення музичних талантів у процесі інструментальної, вокальної й музично-теоретичної підготовки дітей, молоді й дорослих. Водночас помітною стає тенденція до поглиблення й розширення спектру культурно-просвітницької діяльності музичних шкіл. У зміст музичного навчання вводять твори рок-, поп-, джазової, позаєвропейської (східної, африканської, арабської, індійської тощо) музики, танці різних народів світу, широко використовують комп’ютерні технології.

Залежно від попиту населення та вибору керівництва шкіл організують нові курси: музичні (наприклад, “Курси слухання музики та поглибленого її розуміння”, “Розслаблення засобами музики”, “Музика й рух”, “Мати й дитина” й ін.) і полімистецькі (танцювальні, музично-театральні, сценічної майстерності, кіно й телебачення, аудіовізуальної комунікації й ін.).

Відбувається еволюція форм і методів музичного навчання й виховання: застосовують різні типи проектної та модельної роботи, посилюють специфічну вікову та цільову диференціацію музичної підготовки (створюють різноманітні групи: сімейні, пенсіонерів, іноземних громадян різних національностей, осіб з фізичними й психічними вадами тощо), змінюють концептуальні підходи до структури індивідуальних та групових занять, розширюють можливості ансамблевого музикування учнів, проведення інтегрованих полімистецьких концертних заходів та екскурсій, посилюють кооперацію з іншими навчально-виховними та культурними інституціями міста й регіону (дитячими садками, загальноосвітніми школами, вищими навчальними закладами, аматорськими й професійними об’єднаннями) [10, 36 – 37].

Однією з нових функцій музичних шкіл у сучасній Німеччині є культурна підтримка різних підприємств у формі спільних проєктів: музична просвіта співробітників засобами навчання різним формам музичної діяльності, проведення концертних заходів тощо. До нових завдань у соціальній галузі належать навчально-виховна робота в період шкільних канікул, спільна діяльність з юнацькими та соціальними організаціями. Але найбільш близькими партнерами музичних шкіл у ФРН є загальноосвітні навчальні заклади.

Свідченням розуміння в німецькому суспільстві важливості музичних шкіл є такі факти: якщо в 1969 році у ФРН функціонувало тільки 190 музичних шкіл, на початку 1980-х років – більше 600, то в 1990-х роках на території західних та східних німецьких земель існувало вже понад 2000 комунальних (муніципальних) та приватних музичних шкіл із більш ніж мільйонним контингентом учнів [13, 7]. Про надзвичайний попит на музичну освіту серед німецьких громадян свідчить і наявність списку тих, хто чекає можливості вступити до музичних шкіл через їх переповнення [13, 7].

Поряд з дошкільними виховними закладами музичні школи є основними інституціями в Німеччині, що забезпечують практичну реалізацію концепції раннього музичного виховання дітей дошкільного віку. Різноманітні курси раннього музичного виховання організовано й окремо в музичних школах та дитячих садках, і на базі кооперації цих навчальних закладів та спрямовано на загальний і музичний розвиток дітей засобами різноманітних видів музичної діяльності в ігровій формі⁵.

Таким чином, характерними ознаками функціонування німецьких комунальних музичних шкіл на межі тисячоліть є такі:

- широкий спектр музично-освітніх пропозицій;
- відсутність вікового обмеження учнівського контингенту;
- відкритість до різних музично-стильових напрямків: фольклору, класики, джазу, танцювальної музики, рок- і поп-музики тощо;
- соціальна спрямованість (спеціальні пропозиції для людей з психічними й фізичними вадами, іноземних громадян, людей похилого віку тощо);
- відкритість до інших мистецтв (танцю, живопису, театру тощо);
- активність у місцевому музичному житті;
- кооперація з іншими навчально-виховними та культурними закладами.

⁵ Окрім того, деякі музичні об’єднання та релігійні общини проводять збори (переважно раз на тиждень) невеликої групи дошкільників для спільної ігрової музичної діяльності.

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

Високий попит на музичну освіту зберігається в дорослій категорії німецького населення. При цьому постійно зростає кількість літніх людей, які починають або продовжують освоювати різні види музичної діяльності.

Можливості масової музичної освіти дорослих мають три рівні: суспільний, індивідуально-рецептивний та інституціональний. Суспільний рівень музичної освіти дорослих реалізують через організацію концертних програм, оперних вистав, діяльність музичних об'єднань, бібліотек, музеїв тощо, індивідуально-рецептивний – через музично-просвітницьку діяльність мас-медіа [1, 82]. Інституціональний рівень охоплює музичні й вищі народні школи, приватну музично-педагогічну практику, центри сімейної освіти при спеціальних академіях й ін.

Вокальну та інструментальну підготовку дорослих здійснюють переважно в рамках музичних шкіл та приватної музично-педагогічної практики. Вищі народні школи пропонують навчання на різноманітних курсах, що можуть мати як конкретну вузьку специфіку (наприклад, “Відкритий спів”, “Вступ до сучасної музики”, “Субкультури та їх музика”, “Електронне звукоутворення”, “Фольк-клуб”, “Музика кіно, радіо й телебачення”, “Елементарна теорія музики”), так і широкий профіль (наприклад, “Елементарна музична практика”, “Музика у вихідні дні”, “Розуміти музику – легка справа”) [1, 81 – 82]. Зміст елементарної музичної освіти дорослих на курсах широкого профілю охоплює спів, ритмодекламацію, експерименти зі звуком, свідоме активне слухання музичних творів різних стилів і жанрів, інструментальне музикування на орф-, ударних, електронних інструментах, трансформацію музики в інші мистецтва, графічне представлення музичних параметрів і асоціацій, що виникають під час слухання музики, малювання колективних картин під музику, освоєння елементарної теорії музики та основ інструментознавства й ін. [1, 92 – 93].

Музичні курси для дорослих-початківців, сімейні музичні уроки й екскурсії, участь у різноманітних музичних колективах (вокальних, хорових, інструментальних, танцювальних, змішаних) для музикантів-любителів різних генерацій у рамках заходів вихідного дня також пропонують музичні школи й академії, музичні організації [1, 101].

Формами музичного навчання дорослих є індивідуальна, партнерська, групова, фронтальна та проектна робота. Окрім основних курсових занять, керівники курсів спільно з учасниками організують різноманітні музично-культурні

заходи, екскурсії, дискусії з музичних питань тощо. Викладач у цьому процесі постає як партнер, помічник, а іноді і як педагог-терапевт для своїх дорослих учнів.

За результатами статистичного опитування, участь у подібних музичних курсах їх учасники розцінюють як можливість набуття нових знань та вмінь й одночасно як активне й приємне проведення вільного часу. Мотивами музичного навчання називають також прагнення до музичного самовираження, бажання кваліфіковано говорити про музику, зняти повсякденну напругу, наповнити життя прекрасним, спілкуватися з близькими за інтересами людьми й ін. [1, 81 – 88].

Окрім персональних функцій, музична освіта дорослих у Німеччині виконує важливу культурно-політичну функцію виховання компетентної публіки, що має інтерес до музичної культури й може адекватно сприйняти та оцінити її досягнення, а також сприяє стабілізації міжособистісних відносин, особливо через колективне музикування в хорах, оркестрах, ансамблях.

Невід'ємними засобами музичної просвіти широких верств населення ФРН залишаються ЗМІ та концертна справа. Широкий спектр музично-просвітницьких періодичних видань, різноманітні музично-культурні радіо- й телепрограми, величезна кількість музичної інформації в мережі Інтернет, численні концертні заходи (до яких належать також так звані “дитячі” й “сімейні”) професійних і любительських музичних колективів надають особам будь-яких вікових категорій, професій, географічних регіонів, національностей тощо можливості набувати й розширювати свій музично-естетичний досвід за власними бажаннями й інтересами.

Потужний потенціал музично-культурної просвіти зберігає німецька церква. Німецька євангелічна церква щорічно проводить до 25000 музично-концертних заходів, програму яких, крім церковної музики, складають видатні музичні твори різних епох і жанрів. Близько 900 німецьких католицьких громад також щорічно організують численні оркестрові, хорові, камерні й сольні вокальні та інструментальні концерти [2, 110 – 112].

Особливе місце серед церковних музичних заходів посідають концерти органної музики, кількість яких щороку становить більше 10000. Тільки у власності німецької євангелічної церкви нараховується близько 20000 органів, серед яких 6500 мають історичну цінність [2, 112].

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У ФРН НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

Висновки. Розгляд особливостей організації музично-освітнього процесу в німецьких загальноосвітніх школах та позашкільних навчальних закладах дозволив визначити основні функції масової музичної освіти в сучасному німецькому суспільстві та класифікувати їх у таких перспективах: 1) особистісно-формувальна (сприяння всебічному гармонійному розвитку особистості в когнітивній, емоційній, психічній, фізичній, морально-естетичній, соціальній та творчій сферах, сприяння процесу самоідентифікації та самореалізації індивідууму); 2) естетично-виховна (формування естетичної культури особистості: почуття прекрасного, естетичних інтересів, смаку, ціннісних орієнтацій у сфері мистецтва); 3) музично-іманентна (формування музичної культури особистості); 4) культурно-інтегративна (виховання відкритості та емпатії до проявів різних культур); 5) соціально-інтегративна (сприяння соціальній адаптації, розвитку навичок міжособистісної комунікації та кооперації особистості, інтеграції й гуманізації суспільства).

На підставі результатів наукового пошуку було визначено такі провідні тенденції розвитку масової музичної освіти у ФРН на сучасному етапі: глобалізація, євроінтеграція, гуманізація, естетизація та демократизація музично-освітнього простору; зближення теорії й практики музичної освіти; прагнення до інтеграції прогресивного музично-педагогічного досвіду минулого й сучасності; пошуки рівноваги між етичними та естетичними, музично-іманентними, загальнопедагогічними та соціальними цілями й завданнями музичної освіти; орієнтація на реальне життя та навчання впродовж життя; особистісна, діяльнісна та інтеркультурна орієнтація; пошуки балансу між раціональним та почуттєво-емоційним, логічним та інтуїтивним, практично-діяльнісним та рефлексивним аспектами пізнання музичних явищ; прагнення до збалансованості практичного й теоретичного, рецептивного, продуктивного, репродуктивного й рефлексивного компонентів змісту музичної освіти.

Подальшого вивчення, на наш погляд, потребують питання, що стосуються ролі засобів масової інформації й комунікації в справі музичної просвіти німецького населення, проблеми музично-педагогічної терапії осіб з фізичними та психічними вадами, музичного навчання й виховання дітей і молоді в різних формах альтернативних шкіл у ФРН на сучасному етапі.

1. Claussen M. *Elementare Musikerziehung in Eltern-Kind-Kursen* / Marret Claussen. – Augsburg: Wißner, 2001. – 202 s. – (Kiel, Univ. Diss., 2000).

2. Jakoby R. *Musikleben in Deutschland* / Richard Jakoby. – Bonn: Inter Nationes, 1996. – 147 s.

3. *Kerncurriculum für die Grundschule Schuljahrgänge 1 – 4: Musik* / [hrsg. vom Niedersächsischen Kultusministerium]. – Hannover, 2006. – 22 s.

4. Kraemer R.-D. *Musikpädagogik – eine Einführung in das Studium* / Kraemer R.-D. – Augsburg: Wißner, 2004. – 480 s.

5. *Lehrplan für das bayerische Gymnasium, Fachlehrplan für Musik* // [hrsg. vom Bayerischen Staatsministerium für Unterricht, Kultus, Wissenschaft u. Kunst]. – München, 1992. – Teil 1. – S. 501 – 572.

6. *Lehrplan für die Gesamtschule: Sekundarstufe I; Musik* / [hrsg. von Amt für Schule]. – Hamburg, 1991. – 82 s.

7. *Lehrplan Grundschule: Musik, Klassen 1 – 4* / [hrsg. vom Sächsisches Staatsministerium für Kultus]. – Dresden: Sächs. Druck- u. Verlagshaus, 1992. – 28 s.

8. *Lehrplan Mittelschule: Musik; Klassen 5 – 10* / [hrsg. vom Sächsisches Staatsministerium für Kultus]. – Dresden: Sächs. Druck- u. Verlagshaus, 1992. – 30 s.

9. *Lehrplan Musik für die Grundschulen des Landes Nordrhein-Westfalen* / [hrsg. vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen]. – 2008. – 17 s.

10. *Musik bewegt. Positionspapiere zur Musikalischen Bildung* / [hrsg. von Deutscher Musikrat]. – Berlin: Renk, 2005. – 44 s.

11. *Rahmenplan Grundschule* / [hrsg. von Hessisches Kultusministerium]. – Wiesbaden, 1995. – 296 s.

12. *Rahmenplan Musik: Bildungsplan integrierte Gesamtschule; Sekundarstufe I* / [hrsg. vom Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Bildung und Sport, Amt für Bildung]. – Hamburg, 2003. – 23 s.

13. Schmidt M. *Zwischen Gemeinschaftsideologie, Leistungsorientierung und Profilschule: Kritische Anmerkungen zur Geschichte der Musikschulen in Deutschland* / Michael Schmidt // *Musikschule auf dem Prüfstand* / [hrsg. von Wolf Loeckle, Wolfgang Schreiber]. – Regensburg, 1995. – S. 7 – 31.

14. *Wer Musikschulen schließt, schadet der Inneren Sicherheit: Musikschulkongress 18.* – 20. Mai 2001 [Die elektronische Ressource] / Otto Schily, Gerd Eicker u. a. – *Das Regime des Zugriffes* : http://www.musikschulen.de/projekte/musikschul_kongress/mk01/plenum2/index.html

Стаття надійшла до редакції 23.03.2012